

Микитин О. З.

к.т.н., доц. кафедри експертизи товарів та послуг, Львівська комерційна академія, м. Львів

ПРОЦЕСИ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ АКРЕДИТАЦІЇ ОРГАНІВ З ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ УКРАЇНИ ТА ЄС

Анотація. Висвітлено питання євроінтеграційних процесів України, зокрема в частині приведення національної системи акредитації органів з оцінки відповідності згідно з міжнародними вимогами та процедурами акредитації. Охарактеризовано умови визнання національного органу України із акредитації на міжнародному та європейському рівнях з обґрунтуванням перспективи набуття цим органом членства в організаціях “Міжнародний форум з акредитації” (IAF), “Міжнародне співробітництво з акредитації лабораторій” (ILAC) та “Європейське співробітництво з акредитації” (EA). Наведено характеристику структури національної системи акредитації органів з оцінки відповідності. Проаналізовано перспективи гармонізації національної системи технічного регулювання згідно з європейськими вимогами.

Ключові слова: технічне регулювання, технічний регламент, оцінювання відповідності, акредитація органів з оцінки відповідності, взаємне оцінювання, національний знак акредитації, декларація про відповідність.

Муkyтын О. З.

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Expertise of Commodity Products and Services, Lviv Academy of Commerce, Lviv

PROCESSES OF HARMONIZATION OF THE NATIONAL ACCREDITATION SYSTEM OF CONFORMITY ASSESSMENT BODIES OF UKRAINE AND EU

Abstract. The issues of European integration processes in Ukraine in particular in terms of bringing the national accreditation system of conformity assessment bodies into accordance with international standards and accreditation procedures are described. Conditions for the recognition of the national accreditation body of Ukraine at the international and European level are characterized, substantiating the prospects of its membership in the organizations “International Accreditation Forum” (IAF), “International Laboratory Accreditation Cooperation” (ILAC) and the “European Accreditation of Certification” (EA). The structure of the national accreditation system of conformity assessment bodies is characterized. The prospects of harmonizing the national system of technical regulation in accordance with the European requirements are analyzed.

Keywords: technical regulations, conformity assessment, accreditation of conformity assessment bodies, mutual assessment, the national accreditation mark, declaration of conformity.

Постановка проблеми. На шляху євроінтеграційних процесів України постає необхідність приведення національної системи акредитації органів з оцінки відповідності згідно з міжнародними вимогами та процедурами акредитації, а також активного здійснення нотифікації у межах Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів між Україною та Європейським Союзом (АСАА).

Також ключовим елементом реформування системи технічного регулювання є приведення системи акредитації в Україні відповідно до вимог Європейської асоціації з акредитації та підписання Угоди про визнання між Національним агентством з акредитації України та Європейською асоціацією з акредитації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській науковій літературі широко висвітлюються відомості про міжнародне співробітництво України в галузі стандартизації, метрології та оцінювання відповідності. Велика увага приділяється проблемам гармонізації вітчизняних стандартів із міжнародними та регіональними.

Порівняльно-правовим дослідженням відповідності законодавства України та Європейського Союзу в частині оцінки відповідності присвячені праці Сенаторова М. В. та Сенаторова О. В. Питаннями управління інноваційним розвитком технічного регулювання займаються С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. Стимулам та перешкодам гармонізації технічного регулювання присвячені роботи І. Л. Петрової, Т. І. Шпильової, Н. П. Сисоліної.

Питання ідентифікації, експертизи та оцінки відповідності товарів і послуг висвітлюються у роботах Ємченко І. В., Васильєвої В. О., Семака Б. Д., Галика І. С., Полікарпова І. С., Доманцевич Н. І., Сапожника Д. І., Малигіна В. Д. та інших науковців.

Широке висвітлення вищезгаданих питань, тим не менше, не торкається найбільш актуальної проблеми – акредитації органів з оцінки відповідності та питань нотифікації декларацій про відповідність між Україною та ЄС.

Постановка завдання. Визнання національного органу України з акредитації на міжнародному та європейському рівнях передбачає набуття цим органом членства в організаціях “Міжнародний форум з акредитації” (IAF), “Міжнародне співробітництво з акредитації лабораторій” (ILAC) та “Європейське співробітництво з акредитації” (EA).

Членство у вказаних міжнародних та європейських організаціях з акредитації має сприяти визнанню в інших країнах результатів робіт з оцінки відповідності, проведених українськими органами з оцінки відповідності, що слугуватиме меті зменшення технічних бар’єрів у торгівлі та створенню зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Тому актуальним завданням на даний час є висвітлення та вирішення питань щодо акредитації органів з оцінки відповідності в Україні та ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах лібералізації міжнародної торгівлі середній рівень тарифного захисту ринку промислових товарів в ЄС для України коливається у межах 4,4-5%. Тому основними перешкодами у торгівлі промисловими товарами з ЄС є не імпорتنі тарифи, а технічні бар’єри [3].

Система технічного регулювання в ЄС вважається найбільш ефективним та успішним прикладом усунення технічних бар’єрів у торгівлі. Європейська технічна модель базується на принципах “Нового” та “Глобального” підходів, вперше сформульованих у 1985 та 1989 роках.

Відповідно до цих принципів основні вимоги до безпечності та якості продукції містяться у технічних регламентах ЄС та є обов’язковими для виконання, в той час як гармонізовані стандарти ЄС є добровільними. При цьому відповідність продукції одному з гармонізованих стандартів ЄС (розроблюються у межах технічних регламентів) розглядається як загальне задоволення базових вимог, передбачених тим чи іншим технічним регламентом. Контроль за дотриманням вимог, передбачених технічними регламентами, здійснюється шляхом ринкового нагляду, а не контролю виробничого процесу [2].

Гармонізація технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності, угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів містить наступні положення відносно економіки України:

- Україна зобов’язалася поступово досягти відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС, а також дотримуватися принципів та практик, передбачених актуальними рішеннями та регламентами ЄС.

- Відповідно до домовленостей впродовж першого року набуття чинності Угодою Україна повинна гармонізувати законодавство з п’ятьма директивами, а саме: про загальну безпеку продуктів, щодо загальних вимог для акредитації і ринкового нагляду, що стосується торгівлі продукцією, щодо загальної системи маркетингу продукції, про одиниці виміру та про відповідальність за дефектну продукцію.

- Впродовж перехідного періоду, що триватиме від двох до п’яти років, Україна зобов’язалася гармонізувати законодавство у 27 галузях із відповідним законодавством ЄС.

- Україна зобов’язалась утримуватися від внесення змін до горизонтального і галузевого законодавства, зазначеного в Угоді, крім як для приведення його у відповідність з законодавством ЄС та дотримання такого приведення. Таким чином, Україна матиме систему технічного регулювання, загальні принципи якого і регулювання певних товарів/секторів будуть повністю узгоджені з європейським.

- Україна зобов’язалася здійснити необхідні адміністративні та інституційні реформи для виконання зобов’язань із гармонізації та щорічно інформувати ЄС про процес реформ.

- Україна взяла на себе зобов’язання поступово впроваджувати звід європейських стандартів як національних та одночасно скасовувати конфліктні національні стандарти.

- Україна повноцінно братиме участь у роботі міжнародних та європейських організацій, що пов’язані з формуванням та реалізацією системи технічного регулювання, а також вживатиме заходів для виконання умов набуття повноправного членства в європейських організаціях зі стандартизації.

- Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА) для одного або кількох секторів буде додана в якості протоколу до Угоди про асоціацію після повного узгодження галузевого і горизонтального законодавства України, інституцій та стандартів з відповідними законодавством, інституціями та стандартами ЄС.

- Угода АСАА означає, що у секторах, які охоплені АСАА, торгівля між Україною та ЄС буде відбуватися на тих самих умовах, що й межах ЄС.

- Передбачається, що в кінцевому рахунку на всі 27 секторів (галузей), щодо яких УА містить вертикальні зобов’язання, буде поширюватися дія АСАА. Після досягнення цієї мети Сторони можуть розглянути поширення АСАА на інші промислові товари.

Таким чином розвиток системи технічного регулювання є базовою вимогою інтеграції країни у світовий економічний простір та підвищення конкурентоспроможності її товарів.

Акредитація органів з оцінки відповідності – це фактично процес визнання органом з акредитації компетентності організації у виконанні конкретних завдань щодо процедур оцінювання відповідності, тобто акредитація передбачає оцінку технічної компетентності організації при виконанні дій з оцінки відповідності, таких як випробування, калібрування, сертифікація, контроль та ін. на підставі відповідних національних, регіональних або міжнародних стандартів і настанов. Акредитація є синонімом доказу визнання технічної компетентності, тому фактично може бути інструментом для подолання технічних бар'єрів у торгівлі. Акредитація забезпечує прийняття та визнання результатів процедур оцінки відповідності серед торговельних партнерів з метою сприяння вільного потоку товарів і послуг з однієї країни в іншу, тобто оцінка відповідності, виконана в одній країні, може бути прийнята всюди [1].

В європейській практиці існує багато способів, якими акредитація може надавати підтримку органам державного регулювання та взаємодіяти з ними. Найчастіше національні органи з акредитації належать органам державного управління своїх країн. В інших країнах і регіонах можуть існувати поєднання державних і недержавних органів з акредитації або винятково недержавні органи. Навіть у цьому випадку органи з акредитації повинні мати офіційну підтримку та визнання їх з боку держави. Це обумовлено тим, що відповідно до Регламенту 765/2008/ЄС акредитація розглядається як діяльність, що стосується суспільного інтересу. Результатом такого визнання, серед іншого, є звільнення акредитації від антимонопольних правил [4].

Часто державні установи, регуляторні органи та агентства визначають використання акредитованих органів. Посилання на акредитовані органи можна побачити в їх документах про принципи державної політики та регламентах. Це знову ж таки надає державним органам додаткової впевненості у тому, що споживачі та суспільство в цілому захищені залученням компетентних органів при визначенні відповідності законам, регламентам і технічним умовам [9].

Акредитація також може служити засобом створення основи для міжурядових угод про взаємне визнання діяльності з оцінки відповідності. Як обговорювалося раніше, деякі уряди визнали (або визначили) свої національні органи акредитації як органи, що демонструють компетентність в оцінці відповідності у своїй країні стосовно конкретних регульованих секторів, на які поширюються міжурядові угоди про взаємне визнання.

Нарешті, акредитація може відігравати значну роль у питаннях, що стосуються торговельних зв'язків і технічних бар'єрів у торгівлі. Деякі уряди тісно співпрацюють зі своїми органами з акредитації, з різними рівнями офіційності, у своїх переговорах про торгівлю та технічні бар'єри у торгівлі із закордонними урядами. Наявність солідних органів з акредитації також забезпечує уряд засобами демонстрації того, що країна володіє процесом для досягнення прийняття іноземних сертифікатів оцін-

ки відповідності та даних, як того прагне Угода ВТО про технічні бар'єри у торгівлі [1].

Акредитація також у різні способи здійснює підтримку приватного сектора. По-перше, для акредитованих органів з оцінки відповідності, що працюють у приватному секторі, акредитація надає наступну підтримку:

- Як еталон для роботи

Багато органів з оцінки відповідності працюють ізольовано від аналогічних органів. Отримуючи оцінки експертів щодо відповідності критеріям акредитації, ці органи можуть одержати незалежне підтвердження того, що вони працюють на рівнях, оцінених іншими як компетентні. У випадку виявлення недоліків у процесі акредитації такі органи також мають можливість ініціювати заходи для їх усунення і вдосконалити у такий спосіб свою поточну роботу [9].

- Як визнання компетентності

Акредитація надає загальнодоступне визнання спеціальної компетенції акредитованих органів з оцінки відповідності. Це сприяє прийняттю результатів роботи акредитованих органів регулятивними органами, постачальниками, покупцями, споживачами, тощо, у тому числі як прямі замовники органів з оцінки відповідності, так і інші сторони, які можуть бути зацікавлені в їхніх звітах, сертифікатах, кваліфікації персоналу тощо.

- Як маркетингова перевага

Акредитація може забезпечити маркетингову перевагу для органів оцінки відповідності. Клієнти акредитованих органів оцінки відповідності матимуть більшу довіру до них, знаючи, що такі органи пройшли незалежну оцінку їх компетентності за допомогою процесу акредитації.

- Для міжнародного визнання

Якщо органи з оцінки відповідності акредитовані органами, що підписали багатосторонні угоди Міжнародного форуму з акредитації (IAF), Міжнародної кооперації з акредитації лабораторій (ILAC) або її регіональних органів з кооперації (APLAC, EA, ILAC, PAC і SADCA), вони можуть отримати міжнародне визнання як компетентні органи на численних закордонних ринках [9].

По-друге, інші групи у приватному секторі, які не здійснюють діяльність з оцінки відповідності, також опосередковано користуються перевагами процесу акредитації. До них належать:

- Органи зі специфікацій та закупівель у приватному секторі

Такі органи зменшують свої ризики, якщо користуються послугами акредитованих органів з оцінки відповідності. Вони також можуть уникнути дорогих повторних випробувань, контролю або сертифікації, якщо результати неакредитованого органу не приймаються. Залучення акредитованих органів також повинно сприяти зростанню довіри власних клієнтів покупця до їх товарів і послуг.

- Імпортери та експортери

Експортери зможуть скоротити коштовне дублювання оцінки відповідності експортованих ними товарів та послуг, якщо їхню відповідність вимогам іноземних держав підтверджено акредитованими

органами з оцінки відповідності. Аналогічним чином імпортери зможуть приймати імпортовані товари та послуги з вищою довірою, якщо вони охоплені акредитованими органами з оцінки відповідності іноземних держав. Часто це буде навіть ще простішим, якщо іноземний орган з акредитації є учасником багатосторонніх угод ЕА, ІЛАК або ІАФ.

- Торговельні об'єднання, галузеві організації, професійні організації та асоціації споживачів

Торговельні об'єднання та органи, що представляють галузеві групи, професійні асоціації та асоціації споживачів, можуть підтримуватися акредитацією у декілька способів. Часто, наприклад, такі органи можуть бути представлені в урядових органах, а також у консультативних і технічних комітетах органів з акредитації. Таким чином, вони мають можливість сприяти в роботі органів з акредитації для того, щоб інтереси їх членів були враховані при наданні відповідних послуг органами з акредитації та органами з оцінки відповідності, акредитованими ними. (Стандарт ISO/IEC 17011:2004 вимагає від органів з акредитації при застосуванні зберігати відповідний баланс інтересів) [1].

Закон України "Про акредитацію органів з оцінки відповідності" був ратифікований у 2001 р., тим самим були визначені законодавчі, організаційні та економічні заходи для акредитації органів з оцінки відповідності в Україні.

сійних організацій. Було підписано угоди зі співробітництва з:

- Європейською кооперацією з акредитації;
- Міжнародним форумом з акредитації;
- Міжнародною кооперацією з акредитації лабораторій.

Метою акредитації органів з оцінки відповідності є:

- забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінки відповідності;
- забезпечення довіри споживачів до діяльності з оцінки відповідності;
- створення умов для взаємного визнання результатів діяльності;
- представлення акредитованих органів на міжнародному рівні;
- усунення технічних бар'єрів у торгівлі.

Однак головним завданням НААУ як частини національної інфраструктури якості та системи технічних регламентів є приєднання до ЕА у таких секторах: органи сертифікації продукції, органи сертифікації систем менеджменту, калібрувальні та випробувальні лабораторії [7].

На даний час національна система акредитації органів з оцінки відповідності складається з Національного агентства з акредитації України, Ради з акредитації, Атестаційної комісії з персоналу акредитації, Комісії з апеляцій та Технічного комітету з акредитації (рис. 1).

Рис. 1. Організаційна структура системи акредитації органів з оцінки відповідності в Україні

Відповідно до нього у січні 2002 р. Міністерство економіки України створило Національне агентство з акредитації України (НААУ). Головними його функціями є акредитація органів з оцінки відповідності та подальший контроль над відповідністю акредитованих органів вимогам акредитації [5].

Агентство працює, посилаючись на стандарт ISO/IEC 17011 та процедури міжнародних профе-

Рада з акредитації Національного агентства з акредитації України є дорадчо-наглядним органом, який формується на паритетних засадах із представників трьох заінтересованих сторін. Основними функціями Ради є [6]:

- нагляд за здійсненням акредитації відповідно до принципів, норм та вимог;
- надання рекомендацій щодо порядку здійснення акредитації та проведення моніторингу, роз-

гляду апеляцій і визначення розмірів оплати робіт з акредитації;

➤ погодження кваліфікаційних вимог, порядку та правил атестації персоналу з акредитації, складу атестаційної комісії персоналу з акредитації;

➤ затвердження та звільнення членів комісії з апеляцій.

До повноважень Атестаційної комісії з персоналу акредитації належить:

- розгляд заяв та документів з питання атестації персоналу з акредитації;
- проведення співбесіди для визначення відповідності фахівця кваліфікаційним вимогам;
- прийняття рішення про атестацію або відмову в атестації фахівців.

Комісія з апеляцій зобов'язана проводити розгляд кожної апеляції з питання акредитації ООВ [8].

Основними функціями Технічного комітету з акредитації є розроблення методичних рекомендацій з питань акредитації та участь у роботі споріднених технічних комітетів міжнародних та регіональних організацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на даний час в Україні відбуваються активні євроінтеграційні процеси, які стимулюють розроблення та впровадження низки законодавчо-нормативних актів у сфері оцінки відповідності. У зв'язку з цим дещо змінюються структура та функції національної системи з акредитації органів з оцінки відповідності, що, звісно ж, є позитивною тенденцією для інтеграційних процесів України у світову, зокрема торговельну, спільноту.

Ефективна робота системи технічного регулювання є вкрай важливою для динамічного інноваційного розвитку економіки країни - відставання будь-якого з її секторів може стати нездоланим бар'єром при виході на світові ринки, особливо у зонах високих технологій. Вивчення питань системи технічного регулювання як складової інноваційного розвитку країни є найактуальнішою темою. Рівень розвитку системи технічного регулювання – це якісний показник готовності економіки країни до впровадження інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельничук С. Д. Основи системи державного технічного регулювання : навчальний посібник / С. Д. Мельничук, О. Я. Боровиков, Л. В. Баль-Прилипко. – К. : НУБІП, 2012. – 283 с.

2. Данік Н. В. Інноваційний розвиток економіки України / Н. В. Данік // Всеукраїнський науково-виробничий журнал “Інноваційна економіка”. – 2012. – № 2 (28). – С. 36-39.

3. Нагорна О. О. Система технічного регулювання як складова інноваційного розвитку економіки України / О. О. Нагорна // Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”. – Дніпропетровський аграрно-економічний університет, 2014 р. – С. 85-92.

4. Микитин О. З. Особливості національної системи акредитації органів з оцінки відповідності в Україні / О. З. Микитин // Наукова конференція

професорсько-викладацького складу, аспірантів навчально-наукового комплексу “Академія”. – 12-13 травня 2015 р. – С. 361-363.

5. Про акредитацію органів з оцінки відповідності : Закон від 17.05.2001 № 2407-III / Верховна Рада України.

6. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон від 15.01.2015 № 124-VIII / Верховна Рада України.

7. Положення про Національне агентство з акредитації України : Наказ від 05.11.2013 № 1305 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

8. Офіційний сайт Національного агентства з акредитації України. – Режим доступу: <http://naau.org.ua>.

9. Регламент (ЄС) N 765/2008 Європейського Парламенту та Ради, що встановлює вимоги для акредитації. Вимоги. Міжнародний документ від 09.07.2008 № 765/2008.

REFERENCES

1. Mel'nychuk, S. D. Borovykov, O. Ya. and Bal'-Prylypko, L. V. (2012), *Osnovy systemy derzhavnoho tekhnichnoho rehuliuвання* : navchal'nyj posibnyk [Fundamentals of the state system of technical regulation: Textbook], NUBIP, Kyiv, Ukraine.

2. Danik, N. V. (2012), “Innovative development of Ukraine’s economy”, *Vseukrains'kyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal Innovatsijna ekonomika*, no. 2 (28), pp. 36-39.

3. Nahorna O. O. (2014), “System of technical regulations as part of innovation development of Ukraine’s economy”, *Elektronne naukove fakhove vydannia “Efektivna ekonomika”*, Dnipropetrovs'kyj aharno-ekonomichnyj universytet, pp. 85-92.

4. Mykytyn O. Z. (2015), “Peculiarities of the national system of accreditation of conformity assessment bodies in Ukraine”, *Naukova konferentsiia profesor's'ko-vykladats'koho skladu, aspirantiv navchal'no-naukovoho kompleksu “Akademiiia”* [Scientific Conference of the academic staff of the educational and scientific complex “Academy”], Lviv, Ukraine, May 12-13, 2015, pp. 361-363.

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of 17.05.2001 “On accreditation of conformity assessment bodies”, no. 2407-III.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of 15.01.2015 “On technical regulations and conformity assessment”, no. 124-VIII.

7. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), The Law of 05.11.2013 “Regulations of the National Accreditation Agency of Ukraine”, no. 1305.

8. The official site of the National Accreditation Agency of Ukraine, available at: <http://naau.org.ua>. (Accessed 22 April 2015).

9. The European Parliament and the Council for Accreditation Requirements (2008), Regulations (EU) N 765/2008 of the European Parliament and the Council for Accreditation Requirements. “Requirements. International Document of 09.07.2008, no. 765/2008”.